

מאימתי פרק ראשון

מתי מתחיל. משענה שהפנהנים נכנסין לאכול בתרומתן. ועתה מתורצת גם השאלה השניה. לכך מבארת המשנה תחילה דיני קריאת שמע של ערבית, מפני שבפסוק מובא תחילה חיוב קריאת שמע בערבית, 'בשכבך'.

מתרצת הגמרא תירוצו נוסף, ואי בעית אימא - ואם תרצה, אמור תירוצו זה על הקושיא השניה, וליף - התנא לומד מבריייתו שש עופים, דבתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", מבואר שהפסוק נקט תחילה ערב, לכך אף במשנה נקט התנא תחילה דיני קריאת שמע של ערבית.

שואלת הגמרא, אי קבי - אם כן שיש להתחיל בדיני הערב, בסיפא של הפרק דקתני - ששינוי, בשחר - בקריאת שמע של שחרית, מברך שתיים לפניה - שתי ברכות לפני קריאת שמע, ואחת לאחריה - וברכה אחת אחר קריאת שמע. ובערב - ובקריאת שמע של ערבית, מברך שתיים לפניה - שתי ברכות לפני קריאת שמע, ושתיים לאחריה - שתי ברכות לאחר קריאת שמע. מדוע נקט התנא תחילה ברכות קריאת שמע של שחרית, לתני דערבית ברישא - היה לו לנקוט תחילה ברכות קריאת שמע של ערבית.

מתרצת הגמרא, התנא פתח בערבית - בדיני קריאת שמע של ערבית, מפני הטעמים שהבאנו. ויהדר תני בשחרית ולאחר מכן שונה את דיני קריאת שמע של שחרית. עד דקאיי בשחרית - וכיון שדן בדיני קריאת שמע של שחרית, פריש מילי דשחרית - פירש את דיני ברכותיה, ויהדר פריש מילי דערבית - ולאחר מכן חזר ופירש את דיני ברכות של ערבית.

אמר מר - למדנו במשנה, משענה שהפנהנים נכנסים לאכול בתרומתן. שואלת הגמרא, מברך - הרי כהנים אימת קא אכלי - ממתי מותר לכהנים שטבלו לאכול תרומה, משענה צאת הכוכבים, לתני - אם כן היה לתנא לשנות בפירוש משענה צאת הכוכבים, ומדוע הביא את דין אכילת תרומה.

מתרצת הגמרא, מלתא אגב אוף חיה קמשמע לן - טעם הדבר שנקטה המשנה כן, מפני שרצתה בדרך אגב להשמיע דין בטהרת כהנים. קריאת שמע מותרת מצאת הכוכבים, כהנים אימת קא אכלי - וכן כהנים שנטהרו מטומאתם ממתי מותרים לאכול בתרומה, משענה צאת הכוכבים. וקא קמשמע לן - ומה חידוש משמיעה המשנה בדבר זה, דכפרה לא מעכבא - שאף טמא שחייב להביא קרבן בעת כפרתו, וכל זמן שלא הביא קרבן אסור באכילת קדשים, מכל מקום הבאת הקרבן, אינה מעכבת באכילת תרומה. דתנינא, "ויבא השמש ויטהר ואחר יאכל מן הקדשים", ודרשו חז"ל, שהפסוק מדבר באכילת תרומה. ולכן, ביאת שמשו - שקיעת השמש של היום שטבל בו הטמא, מעכבתו מלאכול בתרומה, וכל זמן שלא העריב השמש, אסור לאכול תרומה, ואין כפרתו - ואין הקרבת הקרבן מעכבתו מלאכול בתרומה.

שואלת הגמרא, ומאי דהא - מניין לומר שפירוש הפסוק 'ויבא השמש', ביאת השמש - הפירוש הוא שקיעת השמש של היום השביעי, וקא - ומה שכתוב 'ויטהר', ויהר יומא - הפירוש הוא שהיום עבר ונטהר. ובאותו זמן כבר מותרים באכילת תרומה.

משנה. מאימתי קורין את שמע בערבין - מאיזה זמן, מותר לקרוא קריאת שמע של ערבית. משענה שהפנהנים שנטמאו בטומאה שאסרה עליהם לאכול תרומה, נכנסים לאכול בתרומתן - הותרו באכילת תרומה. אף על פי שטבלו הכהנים במקוה ביום כדי להטהר מטומאתם, לא הותרו עדיין באכילת תרומה, עד שייראו בשמים שלשה כוכבים בינונים*. וזמן צאת הכוכבים המתיר באכילת תרומה, מתיר אף לקרוא קריאת שמע.

עד מתי מותר לקרוא קריאת שמע של ערבית. לכתחילה צריך לקרוא מיד בצאת הכוכבים, ובדיעבד אפשר לקרוא, עד סוף האשמושה הראשונה - עד סוף השליש הראשון של הלילה, דברי רבי אליעזר. ויחזיקו אחרים, זמן הקריאה הוא עד צאת הלילה. רבן גמליאל אומר זמן הקריאה הוא, עד שייעלה עמוד השחר - עד שיתחיל השחר להאיר את פני המזרח. משענה היה וקא בניו של רבן גמליאל מביט המשתה - מסעודה, והיתה השעה לאחר חצות. ומפני שנמשך לבם אחר המשתה, לא קראו עדיין קריאת שמע. אמרו לו לאביהם לא קרינו עדיין את שמע של ערבית, האם מותר לנו לקרוא עתה? אמר להם רבן גמליאל לבניו, אם לא עולה עדיין עמוד השחר, הניבין אתם לקרות קריאת שמע.

הוסיף רבן גמליאל לבניו, ולא זו בלבד - לא בקריאת שמע בלבד אמרו חכמים שמוותר אחר חצות. אלא כל מה - אלא אף מצוות נוספות שאמרו חכמים שזמן עד חצות, מצינו עד שייעלה עמוד השחר. הקטר חלבים של קרבנות ואחרים של עולות שזרק דמם היום, ועדיין לא הקטירו אותם על גבי המזבח, מצינו - מצוה להקטירם על המזבח עד שייעלה עמוד השחר. וכן כל הקרבנות הנאכלים ליום אחד, כגון תודה חטאת ואשם, מצינו - זמן אכילתם הוא עד שייעלה עמוד השחר. אם כן שמצותם עד שיעלה עמוד השחר, למה אמרו חכמים בזמן קריאת שמע ובאכילת קדשים עד חצות. כדי להרחיק אדם מן העבירה - בקריאת שמע שמא מפני ריבוי זמן הקריאה, יאמר אדם לעצמו אוכל מעט ואישן מעט, ולאחר מכן אקרא קריאת שמע, ויהיה עדיין לפני עלות השחר, ועל ידי אונס שינה, יישן עד הבוקר ויפסיד מצות עשה של קריאת שמע. ובאכילת קדשים שמא ישהה באכילה, ובשוגג יבא לאוכלם אחר עלות השחר, ויתחייב כרת.

גמרא. שואלת הגמרא, תנא היבא קאי דקתני מאימתי - התנא שונה במשנתו מאימתי, משמע שידוע כבר שיש חיוב קריאת שמע בערבית, ועתה שואל ממתי אפשר לקרוא. ומניין יודע כלל שיש חיוב לקרוא שמע בערבית.

ותו - עוד שואלת הגמרא, מאי שנא לתני דערבית ברישא - מדוע שנה התנא את דיני קריאת שמע של ערבית בתחילה, לתני דשחרית ברישא - היה לו לשנות את דיני קריאת שמע של שחרית בתחילה.

מתרצת הגמרא, תנא אקרא קאי - דברי התנא הולכים על הפסוק שלומדים ממנו חיוב קריאת שמע, דתניב "בשכבך וקומך". ויהי קתני - וכך שונה המשנה, זמן קריאת שמע דשכיבה שלומדים מהפסוק 'בשכבך', אימת -

ימים ולילה אחד לא עשו חכמים הרחקה עד חצות, מפני שזמן אכילתם עד הלילה, וניכר הדבר מתי תשקע החמה. אבל הנאכלים ליום ולילה שזמן אכילתם עד הבוקר, וזה אינו ניכר לכך תקנו, תוספות זכרים נז, ב. א. אולם הקטר חלבים ואיברים, מצותן לכתחילה עד שיעלה עמוד השחר, ולא גזרו בהם חכמים. וטעם הדבר, מפני שעבודתם על ידי הכהנים, וכהנים וזרים הם, ולכן לא חששו חכמים שיבואו להקטירם אחר עלות השחר. וטעם הדבר שהביאה המשנה דין הקרבנות ד, ב, שאף בהקטר חלבים ואיברים תקנו חכמים עד חצות. י. כשם שמצאנו בתמיד של שחר, שכתבה התורה תחילה את תמיד של שחר, ולאחר מכן את תמיד של בין הערבים, תוספות. ועוד, כיון שעיקר המצוות נוהגות ביום, לכן חביב להקדים את מצות היום, תוספות הרא"ש. ועוד, שעדיף להתחיל את המסכת בשחרית, על שם תהלים קיט, קל "פתח דברך יאיר". יא. בשלמא אם מקדימים ערבית לפני שחרית, מפני שבפסוק מובא תחילה ערבית, אם כן טעם זה שייך בקריאת שמע בלבד, ולא ברכות קריאת שמע, אבל אם הטעם הוא מפני שבבריתא של עולם מובא תחילה ערבית, יש ללמוד מזה לכל הדברים, וקשה מדוע אין מקדימים ערבית בברכות קריאת שמע, תוספות. יב. כגון זכ או זבה שראו שלש ראיות או יולדת. יג. אין צורך להמתין עד הבוקר שיבא קרבן, ורק לאחר מכן יותר לאכול בתרומה. אלא כבר בצאת הכוכבים מותר באכילת תרומה. יד. יבמות עד, ב.

א. שלשה כוכבים בינוניים כדברי הגמרא שבת לה, ב. וכיון שאין הכל בקיאים בין בינונים לגדולים, צריך ליהור עד שיראו הקטנים. ואם הוא יום מעונן, ימתין עד שיצא הספק מלב, רבינו יונה א, ב. ב. וטעם הדבר, מפני שחיוב קריאת שמע לומדים מהפסוק דברים ו, ז "ודברתם וגו' ובשכבך ובקומך", מבואר שזמן קריאת שמע של ערבית הוא בזמן שכיבה, ובצאת הכוכבים מתחיל זמן שכיבה של רוב בני אדם. ג. טעמו, מפני שרוב בני אדם הולכים לישון עד סוף השליש הראשון, ולכן לאחר מכן אין זה זמן שכיבה. ד. בהמשך המשנה יבואר טעמם. ה. טעמו, מפני שסבור בבואור תיבת 'בשכבך' כחכמים, אולם אינו חושש כחכמים. ו. הגמרא ט, א מבארת מה היה ספקם, האם חכמים מודים לאביהם בעיקר הסברא, שזמן שכיבה הוא עד הבוקר. וטעמם שפסקו שזמן הקריאה הוא עד חצות, מפני הגזירה המובאת לעיל. ולכן בדיעבד אם נתאר הדבר ולא קראו עד לאחר חצות, יכולים לקרוא אף אחר חצות. או שדעתם של חכמים שזמן השכיבה הוא רק עד חצות, ולכן אף בדיעבד אי אפשר לקרוא אחר חצות. ז. כיון שטעמם של חכמים הוא מפני הגזירה המובאת לעיל, ולכן בדיעבד אף הם מודים שאפשר עתה לקרוא. וכתב הרשב"א, ששיטת חכמים היא, שאחר חצות קורא אותה בלי ברכות. ואף על פי שבקריאת שמע של שחרית, אומרת הגמרא י, ב שאם עבר הזמן קורא בברכותיה. בקריאת שמע של לילה החמירו יותר, מפני שהיא זמן שינה, וחששו חכמים שאם יוכל לקרוא בברכותיה אחר חצות, יקל אדם על עצמו לקרוא לכתחילה אחר חצות. ח. לנאכלין לשני